

čelit náporu, který přinesla druhá fáze stěhování národů, neboť úspěšné christianizační mise nejen dočasně snížily tlak na hranice říše, ale dokonce, přinejmenším kulturně, zvětšily dosah byzantského vlivu; od 7. st. je však Byzanc vystavena arabsko-muslimské expanzi, rozsáhlé územní ztráty nevyřeší ani křížové výpravy, jejichž účastníci nemají v úmyslu předat získaná území byzantskému císaři a dokonce i sami dobytím a okupací Konstantinopole podstatně přispějí k rozkladu byzantského státu, jenž je završen osmanskou expanzí ve 14. a 15. st.

2. Význam

a) poslední antický stát – Byzanc si na kulturní kontinuitě velmi zakládala a ještě v době těsně před svým zánikem dávala najevo pohrdání „západními barbary“; v Byzanci přetrvávala městská civilizace a tradice pozdně římského státu, včetně císařství, opírajícího se o silně centralizovanou státní správu a rozsáhlý úřednický aparát; vzhledem ke geografické poloze kladla Byzanc důraz i na vlastní řecké kořeny, což se projevovalo postupným jazykovým pořečtováním státu

b) východní křesťanství – oblastí, v níž se hrdost Byzance projevovала nejsilněji, bylo náboženství; vrcholem je úplné oddělení západní a východní církve v 11. st. k němuž došlo navzdory tomu, že teologické rozdíly mezi západní a východní tradicí nebyly nepřekročitelné a rozdíly vznikly spíše v praxi; jestliže na západě je církev fakticky jedinou kontinuálně existující institucí a vytěží z toho víceméně suverénní postavení, je v Byzanci církev trvale pod státní kontrolou a císař, byť sám formálně řadový laik, ovlivňuje silně i jmenování nejvyšších hodností včetně patriarchy; odlišné je i pojetí náboženského umění, když spory o ikony (ikonoklasmus) vedly v 8. a 9. st. až ke krvavým bojům

IV. Normani

Bojovníci ze severu

1. Dobyvačné výpravy

Přestože se raný středověk nevyznačoval velkou mírou sociálně politické stability, způsobily normanské výpady šok, neboť začínají v 8. st., kdy je již západní Evropa poměrně stabilizovaná; druhým důvodem šoku je styl jimž jsou přepady vedeny, neboť na rozdíl od ostatních nájezdníků neútočili Normani po souši, ale po vodě, ať už z moře na přístavy, nebo po velkých řekách na velká města ve vnitrozemí

2. Normanské státy mimo Skandinávii

Normani se postupně snaží nejen o krátkodobé zisky z loupežných výprav, ale usilují už i o dlouhodobou držbu nově obsazených území, přičemž jejich situace závisela především na směru pronikání; Norové se soustředili především na ostrovy mimo evropský kontinent, včetně cesty k břehům severní Ameriky, takže se nestřetávali se zájmy evropských států; Švédové se zaměřili na východ, kde využili síť velkých řek k vytvoření obchodní trasy do Byzance, následně využili toho, že v této oblasti neexistoval žádný stát a založili tzv. Kyjevskou Rus, říši se slovanským obyvatelstvem a normanskou vládnoucí elitou (Rurikovci); dánské územní zisky jsou dlouhodobě nejvýznamnější, když za svých výprav, podnikaných jak ze samotného Dánska, tak ve stále rostoucí míře i z francouzské Normandie, dokázali obsadit Anglii a po bojích s Byzantinci a Araby vytvořit Sicilské království

RANÝ STŘEDOVĚK

375

vpád Hunů
počátek stěhování národů

395

rozdělení Římské říše

476

zánik Západořímské říše
symbolický konec antiky na západě

527

nástup Justiniána I.
počátek vrcholné éry Byzance

622

hidžra
vznik islámu

800

korunovace Karla Velikého
obnovení tradice císařství na západě

843

Verdunská smlouva
rozdělení Francké říše

1054

velké schizma
oddělení západní a východní církve

1066

bitva u Hastings
Vilém Dobyvatel anglickým králem

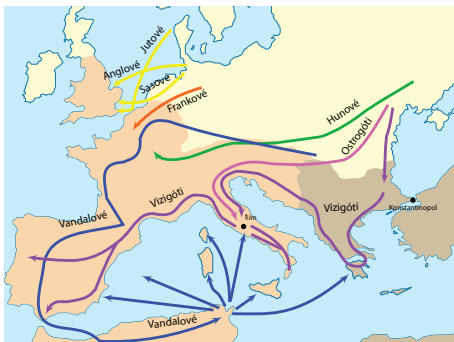
I. Stěhování národů

Evropa v pohybu na přelomu epoch

1. Průběh

a) počátek – v roce 375 se dávají do pohybu na západ Hunové, které z dosavadních sídel na severovýchod od Černého moře vyhánějí klimatické změny, způsobující vysychání pastvin

b) germánská fáze (4.-6. st.) – často je pojem stěhování národů vztahován pouze k této fázi; nájezdy Hunů daly do pohybu germánské kmeny, usazené dlouhodobě na hranici Římské říše; jejich pohyb ohrozil v počátcích především Východořímskou říši, osudovým se však stal pro říši Západořímskou, kde došlo k rozkladu sociální i politické struktury a v konečném důsledku i k jejímu zániku; germánské kmeny se usazují na jejím území

c) slovanská fáze (6.-8. st.) – v době, kdy již došlo k usazení Germánů, se objevují slovanské kmeny; v současné době převládá teorie, podle níž se daly do pohybu v oblasti mezi Vislou a Dněprem, přičemž se rozdělily na tři základní větve

d) závěr – posledním národem, jehož příchod je řazen do stěhování národů, jsou Maďaři, kteří obsadili Panonii na přelomu 9. a 10. st. a na rozdíl od předchozích kočovnických kmenů (Hunové, Avari) se nakonec v této oblasti trvale usadí

2. Význam

a) barbarizace a romanizace – stěhování národů přináší nejen dlouhé období chaosu, v němž v oblasti Západořímské říše mizí většina rysů římské civilizace (městská civilizace s rozvinutým řemeslem i obchodem a s propracovaným systémem úřední správy je nahrazena víceméně aliterárními zemědělskými kulturami kmenových svazů), ale zároveň se v určité míře „barbarské“ kmeny romanizují, když přejímají některé kulturní prvky, především křesťanství, část právní tradice, latinku a v případě některých kmenů dochází, nepochybně i v důsledku mísení s někdejší římským obyvatelstvem, i k romanizaci jazyka

b) „barbarské státy“ – jakkoliv nevynikaly nově utvářené kmenové svazy stabilitou, vytvořily nakonec v průběhu raného středověku základ státních útvarů, jejichž dědictví je zásadní pro velkou část Evropy dodnes

II. Francká říše

Vrcholný „barbarský stát“ základem evropských velmocí

1. Vývoj

a) vznik – v době rozpadu římské správy v západní Evropě na konci 5. st. dokázal kmenový náčelník Chlodvík z rodu Merovejců vytvořit jádro Francké říše v úrodné oblasti Porýní a následně dobýt někdejší římskou Galii; stabilizaci pomohlo i přijetí křesťanství, jež pro rané středověké panovníky znamenalo legitimizaci moci ve vztahu k ostatním křesťanským panovníkům

b) strukturální změny – v následujících staletích dochází jednak k rozdělení a opětovnému

2. Význam

a) základ politických struktur středověké Evropy – po zániku Francké říše navazovaly na její tradice oba nástupnické státy, z nichž se vyvinula Svatá říše římská a Francie; zároveň rozpad třetího následnického státu vytvořil předpoklad pro dlouhodobou politickou rozdrobenost severní Itálie

b) císařství – korunovace Karla Velikého a s tím spojené obnovení užívání tohoto titulu v západní Evropě vytvořilo tisíciletou tradici; korunovace od papeže navíc potvrzovala zvláštní vztah mezi papežstvím a Franckou říší, přetrvávající i za jejich dědiců

c) nová správa státu – tím, co učinilo z Francké říše nejúspěšnější z nových států, bylo systematické budování státní správy a správního aparátu; do budoucna byly nejvýznamnější karolinské reformy, spočívající ve vytvoření nových správních jednotek (marky a hrabství), přičemž správu tak rozsáhlé říše nemohl vykonávat sám panovník a neměl k tomuto účelu ani dostatek gramotných úředníků, proto dává jednotlivé územní celky do trvalé správy členům panovnické družiny, což tvoří základ dlouhodobě využívaného lenního systému i středověké šlechty, již se leníci stávají později, když jsou jejich léna uznána za dědičná

III. Byzanc

Kontinuita antických tradic

1. Vývoj

a) vznik – aktem, od něhož se odvíjí tradice Byzance, je rozdělení Římské říše na konci 4. st., neboť neexistuje rozdíl mezi Byzancí a Východořímskou říší; po zániku Západořímské říše se Byzanc považovala sama za jediného legitimního dědice Římské říše

b) vrchol – největšího rozkvětu i územního rozsahu dosahuje říše v 6. st. za vlády Justiniána I., kdy se Byzanc snaží převést do reality svůj nárok na dědictví nejen tradic, ale i území celé Římské říše; územní zisky jsou však pouze dočasné a navzdory dlouhým následujícím dějinám Byzance jde pak již spíše jen o více či méně úspěšné snahy o stabilizaci státu tváří v tvář rostoucím problémům

spojení Francké říše, jednak k nárůstu moci panovníkových úředníků, tzv. majordomů, kteří nakonec v 8. st. sesadili Merovejce a vytvořili novou dynastii Karlovců

c) vrchol – největšího rozkvětu i územního rozsahu dosahuje říše na přelomu 8. a 9. st. za vlády Karla Velikého, kdy se rodí většina tradic, na něž pak navazují následnické státy

d) zánik – v generaci Karlových vnuků dochází k roztržce, jejímž důsledkem je tzv. verdunská smlouva, znamenající rozdělení a zánik Francké říše

c) mezníky úpadku – nejlépe dokázala Byzanc